

Peleponeski rat

Lovrić, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:187586>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODJEL ZA POVIJEST

IVAN LOVRIĆ

PELOPONESKI RAT

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Mladen Tomorad

Zagreb, 2017.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. SPARTA I ATENA PRIJE RATA	4
1.1. SPARTA	4
1.2. ATENA.....	5
1.3. GRČKO-PERZIJSKI RATOVI.....	6
1.4. PERIKLO	6
2. UZROCI SUKOBA.....	7
2.1. SPOR OKO EPIDAMNA.....	8
2.2. ODMETNUĆE POTIDEJE	8
2.3. OSTALI UZROCI	9
3. ARHIDAMOV RAT	9
3.1. SAZIVANJE SPARTANSKE SKUPŠTINE	9
3.2. POPIS SAVEZNIKA.....	10
3.3. POČETAK RATA	10
3.3. NIKIJIN MIR I KRAJ PRVE FAZE RATA	12
4. SICILSKA EKSPEDICIJA	13
4.1. ALKIBIJAD	13
4.2. POHOD NA SICILIJU	14
5. ZAVRŠNE GODINE RATA I KONAČAN ATENSKI PORAZ	16
5.1. PREVRAT U ATENI	16
5.2. VOJNE OPERACIJE NA OBALAMA MALE AZIJE.....	16
5.3. KAPITULACIJA ATENE.....	17
ZAKLJUČAK.....	19
BIBLIOGRAFIJA	20

UVOD

Tema ovog rada je Peloponeski rat. Peloponeski rat naziv je za niz oružanih sukoba koji su se dogodili između Sparte i Atene u razdoblju od 431. do 404. g. pr. Kr. Rat je svojim obujmom zahvatio cijeli tadašnji grčki svijet pošto su i Sparta i Atena u rat ušli zajedno sa svojim saveznicima. Sparta je iza sebe imala podršku Peloponeskog saveza dok je Atena bila na čelu Delsko-atičkog pomorskog saveza. Bio je to rat koji je veličinom stradanja i razaranja nadmašio sve dotadašnje ratove na prostoru Grčke. Peloponeski rat se obično dijeli na tri dijela i to na Arhidamov rat, Sicilsku ekspediciju i Dekelejski rat. Rat se uz kratke periode mira vodio gotovo 30 godina te se u tome periodu dogodio niz događaja koji će uvelike obilježiti povijest helenističkoga svijeta. Zadaća ovoga rada je da se uz opisivanje samoga rata kratko osvrne na sve te događaje te ustvrdi važnost Peloponeskog rata u okviru kako grčke tako i u zapadno europske povijesti. Rad je oblikovan tako da kronološki prati tijek Peloponeskog rata onako kako ga je opisao Tukidid u svojoj knjizi *Povijest Peloponeskog rata*. Navedena knjiga zbog činjenice da je pisana od strane sudionika rata predstavlja neizostavno štivo za sve one koje detaljnije zanima sam rat ali i antička povijest. Uz Tukidida u radu je od izvora korištena i Ksenofontova *Grčka povijest* koja nam je osobito važna jer se direktno nadovezuje na Tukididovo djelo čija radnja završava s 411. g. pr. Kr. Što se tiče moderne literature u ovome radu korišteno je nekoliko knjiga koje se u svome sadržaju u potpunosti ili barem djelomično dotiču samoga rata. Što se tiče ovih drugih od stranih izdanja valja izdvojiti *A History of the Classical Greek World 478-323 BC* autora P. J. Rhodesa koji nam nudi vrlo detaljan pregled rata dok od knjiga čija je tema isključivo Peloponeski rat svakako treba istaknuti *A New History of the Peloponnesian War*, Lawrence A. Tritla. Kod nas je Peloponeski rat zasad nedovoljno obrađena tema te nema nikakve literature koja se u cijelosti bavi problematikom rata pa su u pisanju ovoga rada korišteni većinom dijelovi iz knjiga koje se u svome pregledu antičke povijesti jednim dijelom dotiču i Peloponeskog rata, poput Lisičareve knjige *Grci i Rimljani*.

1. SPARTA I ATENA PRIJE RATA

1.1. SPARTA

Antički grad Sparta nalazio se na južnom dijelu poluotoka Peloponeza. Nastao je između 11. i 9. st. pr. Kr. ujedinjavanjem nekoliko manjih doranskih naselja.¹ Dorani su bili grčko pleme koje se otprilike potkraj drugog tisućljeća pr. Kr. naselilo na Peloponez te osvojilo područje Lakonije² pobijedivši Ahejce.³ Najstariji naziv za Spartu, a ujedno i onaj koji koristi Tukidid u svojoj *Povijesti Peloponeskog rata* je Lakedemon.⁴ Od samoga početka Spartanci su bili vojnički nastrojani te su do 8. stoljeća pr. Kr. osvojili preostali dio Lakonije te je baš u to vrijeme nastala Sparta kakvu danas pamtimo: „vojničko aristokratska oligarhijska država u kojoj je vladajuća klasa ratnika zemljoposjednika posebnim političkim sistemom čuvala i jačala svoje pozicije“.⁵ Mnogima je poznato kako se spartansko zakonodavstvo obično pripisuje zakonodavcu Likurgu. No prema novijim razmatranjima drži se da Likurg nije bio povijesna ličnost već samo legenda koju su izmislili spartanski aristokrati kako bi stanovništvo na ustav gledalo sa strahopoštovanjem.⁶ Spartansko društvo dijelilo se na tri klase. Spartijati su bila prva i vladajuća klasa, perijeci-slobodni građani drugoga reda bili su druga dok su heloti-seljaci s kmetskim obilježjima bili treća.⁷ Spartansko društvo bilo je poznato kao veoma tradicionalno u kojemu se disciplini pridavala velika važnost. Disciplina se od malih nogu usađivala u sve Spartance. Spartanski mladići već su u sedmoj godini života odvajani od roditelja te su započinjali svoj odgoj koji je trajao do dvadeset druge godine kada je mladić izlazio iz odgajališta kao profesionalni vojnik. Od svih polisa Sparta je imala najbolje organiziranu vojsku.⁸ Vrhovnu vlast u spartanskoj državi imali su vijeće od 28 staraca poznatije kao geruzija i dva kralja. Postojala je i narodna skupština koja se sastojala od svih Spartijata koji su primili odgoj u državnom odgajalištu.⁹ U 7. stoljeću pr. Kr. Spartanci su radi proširenja zemljišnih posjeda vodili dva uspješna rata protiv svojih susjeda Mesenjana. Rat su dobili te su Mesenjane pretvorili u helote.¹⁰ Neposredno prije Grčko-perzijskih ratova Sparta i još nekoliko peloponeskih polisa osnovali su Peloponeski

¹ MOULTON (ur.) 1998e: 65-68.

² Regija na Peloponezu unutar koje se nalazila Sparta.

³ LISIČAR 1971: 87; MOULTON (ur.) 1998e: 65-68; CARTLEDGE 2002: 65-85; LANE FOX 2008: 59.

⁴ TUKIDIDI. 18.

⁵ LISIČAR 1971: 87; CARTLEDGE 2002: 65-85.

⁶ LISIČAR 1971: 87; CARTLEDGE 2002: 65-85.

⁷ KINZL 2006: 288.

⁸ LANE FOX 2008: 61; ERSKINE 2009: 533-537.

⁹ CARTLEDGE 2002: 116.

¹⁰ RHODES 2010: 28.

savez kako bi zajedno snažnije zastupali svoje interese.¹¹ Do Grčko-perzijskih ratova Sparta je preuzela vodeću ulogu u savezu.

1.2 ATENA

Atena je smještena na području poluotoka Atike na istoku zemlje. Slično kao i spartanski, atenski polis je nastao sjedinjenjem nekoliko manjih okolnih naselja.¹² Ujedinjenje je izvršeno negdje između 10. i 8. stoljeća pr. Kr. Do 8. stoljeća pr. Kr. Atena je imala monarhiju da bi nakon toga vlast postepeno preuzimali aristokrati. U ovome razdoblju najvažnije gradske funkcije bile su arhont i polemah¹³. Uz ove dvije postojala je i funkcija prvosvećenika, koji je imao sudske kompetencije.¹⁴ Kao i u ostalim polisima postojalo je vijeće najboljih. Zbog nedostatka plodne zemlje na Atici, atensko stanovništvo je od početka bilo primorano svoju egzistenciju osiguravati morskim putem pomoću trgovine. Od 8. stoljeća pr. Kr. počinju veća ulaganja u obrt i trgovinu te Atena sve više jača i širi svoj utjecaj.¹⁵ Početkom 7. stoljeća pr. Kr. Atenjani su povjerali zakonodavcu Drakon da napiše zakon koji bi zamijenio do tada u upotrebi običajno pravo. Drakonovi zakoni bili su iznimno strogi te se usporedno s rastom Atene razvijala i potreba za njihovom revizijom. Dvadeset pet godina nakon Drakona na arhontsku poziciju došao je Solon. Upravo je on bio osoba koja je donijela novi zakonik. Solon je bio iznimno uspješan u svojoj službi arhonta te je donio mnoge reforme, što upravne što sudske.¹⁶ On je od jedinstvenoga aristokratskoga vijeća stvorio dva: aeorapag i bulu. Prvo se sastojalo od bogatih aristokrata i bilo je zaduženo za zakone dok se drugo sastojalo od 400 građana, koje je bilo zaduženo za donošenje prijedloga za narodnu skupštinu.¹⁷ Nakon Solona dolazi do političkih borbi i razdoblja tiranina Pizistrata i njegovih sinova. Nakon što je srušena tiranija na vlast je došao strateg Klisten koji je novim reformama dodatno usmjerio Atenu u pravcu demokracije.¹⁸ Kako bi spriječio ponovno uspostavljanje tiranije on je uveo odredbu o ostracizmu koja je omogućavala protjerivanje svakoga za koga se sumnjalo da bi mogao postati tiraninom.¹⁹ Atenu je je podijelio na deset teritorijalnih fila te osnovao novo vijeće 500 (iz svake file po pedeset). Navedene reforme imale su ogroman utjecaj jer se Atenjani ovako prvi put dijele po mjestu stanovanja za razliku od prijašnjih podjela po porijeklu te imetku.

¹¹ LISIČAR 1971: 92.

¹² MOULTON (ur.) 1998b: 81-84.

¹³ LISIČAR 1971: 98; MOULTON (ur.) 1998b: 81-84.

¹⁴ LISIČAR 1971: 98.

¹⁵ MOULTON (ur.) 1998b: 81-84.

¹⁶ MOULTON (ur.) 1998b: 81-84.

¹⁷ LANE FOX 2008: 53-55.

¹⁸ LISIČAR 1971: 104-105; LANE FOX 2008: 75-80.

¹⁹ LISIČAR 1971: 104-105; LANE FOX 2008: 75-80.

1.3. GRČKO-PERZIJSKI RATOVI

Prije nego krenemo u analizu Peloponeskog rata osvrnut ćemo se na jedan događaja koji je bitno utjecao na Grčku prije Peloponeskog rata. Radi se o Grčko-perzijskim ratovima. Grčko-perzijski ratovi su naziv za seriju vojnih sukoba između koalicije grčkih polisa s Atenom na čelu protiv Perzijskog Carstva koji su se zbili u razdoblju između 492. i 449. g. pr. Kr. Uzrok sukoba leži u pomoći koju je Atena pružila grčkim gradovima na obali Male Azije kada su se ovi bili pobunili protiv Perzijanaca koji su tada vladali njima. Perzijski car je ovo shvatio kao veliku uvredu te je to iskoristio kao povod za invaziju na Grčku. Ono što je uslijedilo je niz bitaka u kojima su većinom Perzijanci izvlačili deblji kraj.²⁰ Tijekom ovoga rata Sparta i Atena su bili saveznici te je Sparta preuzela brigu za obranu kopnenoga dijela Grčke dok je Atena bila zadužena za more. Iako je Atena tijekom rata opljačkana i spaljena a spartanski kralj Leonida poginuo, Perzija nije pobijedila u ratu već naprotiv, možemo govoriti o neuspješnoj Perzijskoj invaziji. Ono što treba spomenuti, jer je bitno za daljnji tijek razvoja situacije u Grčkoj je činjenica da tijekom ovoga rata dolazi do osnivanja Delsko-atičkog pomorskoga saveza s Atenom na čelu.²¹ Osnivanje ovoga saveza rezultira još većim širenjem atenskoga utjecaja i povećanjem njenog bogatstva. Rat je završio Kalijinim mirom 449.g.pr. Kr. nakon bitke kod ciparske Salamine.²² Tim mirom Perzija je dopustila autonomiju grčkim gradovima na obali Male Azije dok se Atena obvezala da više neće pomagati nove ustanke unutar Perzijskoga Carstva.

1.4. PERIKLO

Periklovo doba, poznato još i kao Zlatno doba Atene najprosperitetnije je razdoblje u povijesti atenskoga polisa. Periklo je bio atenski državnik koji je na vlast došao 461. g. pr. Kr. kada je izabran na poziciji stratega. Na vlast je došao nakon što su njegove optužbe dovele do ostrakizma njegova rivala Kimona radi pomaganja Spartancima u gušenju pobune helota.²³ Iako je bio aristokratskog podrijetla ostao je zapamćen kao veliki pobornik demokratizacije atenskoga društva. Zalagao se za jače uključivanje sveukupnoga atenskoga građanstva u politiku te je u tu svrhu uveo plaće za gradske činovnike što je značilo da politika više nije bila rezervirana samo za one koji su imali novca i vremena već politika postaje zanimanje dostupno svim atenskim građanima. Svu vlast u gradu predao je narodnoj skupštini te je

²⁰ LANE FOX 2008: 81-90.

²¹ RHODES 2010: 14-23.

²² RHODES 2010: 14-23.

²³ MOULTON (ur.) 1998d:110-112; RHODES 2010: 59-75.

Atena tako i formalno postala demokratska republika.²⁴ Pošto je nakon Grčko-perzijskih ratova Atena bila razorena Periklo je jako puno ulagao u obnovu grada te su za njegova vladanja izgrađeni Atenska akropola i gradske zidine koje su povezivale Atenu s njenom lukom Pirej.²⁵ Što se tiče vanjske politike bio je nadahnut idejom grčkog jedinstva pod vodstvom Atene. Iz toga razloga se nije ustručavao vojno intervenirati tamo gdje je bilo potrebno kako bi se očuvali Atenski interesi i njeno prvenstvo u grčkom svijetu. Upravo se Periklu pripisuje odluka da se 454. g. pr. Kr središte riznice Delsko-atičkog saveza prebaci s otoka Dela u Atenu.²⁶

2. UZROCI SUKOBA

Glavni uzrok Peloponeskog rata prema Tukididu je rast moći Atenjana.²⁷ Većina modernih autora se uz određena proširenja ove jednostavne konstatacije u biti slaže da je razlog rata rast atenske moći te širenje njihovog utjecaja na područje spartanske interesne sfere.²⁸ P.J. Rhodes navodi kako su Peloponežani bili ti koji su pokrenuli rat jer su zaključili da je primirje prekršeno ali nimalo ne umanjaju ni ulogu Atene. On tvrdi da je Atena namjerno isprovocirala rat jer je Periklo bio svjestan kako do rata mora doći jer Sparta neće još dugo tolerirati njihov rast moći i širenje utjecaja te su se stoga vodili taktikom da ako već mora doći do rata, neka se onda dogodi sada kada je Atena najmoćnija i najspremnija.²⁹ Tritle pak tvrdi da je početak Peloponeskog rata uvelike sličan početku Prvog svjetskog rata. On uspoređuje ponašanje stanovništva Europe (koje je početak rata 1914. dočekalo u euforiji jer su mislili da neće dugo trajati te da će samo dodatno povećati prestiž i moć njihove države) sa stanovništvom Grčke 432. g. pr. Kr. koje je Peloponeski rat dočekalo s entuzijazmom uvjereni kako se bore za pravu stvar jer su i Sparta i Atena prije rata promovirali ideal slobode grčkog stanovništva.³⁰ Uz gore navedene uzroke Tukidid navodi još nekoliko događaja koji su bili povodom za Peloponeski rat. Glavna dva koja spominje su spor oko grada Epidamna te odmetnuće Potideje.

²⁴ MOULTON (ur.) 1998c: 2-3.

²⁵ TUKIDID I. 89-93; KINZL 2006: 517-519; RHODES 2010: 35-38,

²⁶ RHODES 2010: 51.

²⁷ TUKIDID I. 24; RHODES 2010: 87-95; TRITLE 2010: 36-39

²⁸ RHODES 2010: 87-95; TRITLE 2010: 36-39.

²⁹ RHODES 2010: 87-95.

³⁰ TRITLE 2010: 36-39.

2.1. SPOR OKO EPIDAMNA

Epidamno je bio Kerkirska naseobina dok je Kerkira (današnji Krf) pak bila Korintska. Sukob je nastao kada su stanovnici Epidamna, nakon što su ih Kerkirani odbili, otišli do Korinta te tražili pomoć protiv barbara koji su ih opsjedali.³¹ Korint se na ovaj poziv rado odazvao jer iako je Kerkira bila njihova naseobina nisu imali dobre odnose s njom, štoviše Tukidid navodi da su ih mrzili jer su ih ovi omalovažavali.³² Nakon što je Korint pristao pomoći Epidamnu, tako što su im poslali određeni broj svojih ratnih lađa, dolazi do oružanog sukoba između Korinta i Kerkire jer se Kerkiri nije sviđala činjenica da se Korint miješa u njihove poslove. U prvoj bitci kod Leukimne, Kerkirani nadmoćno pobjede Korint te se Korint nakon te bitke u punom pogonu krene opremiti za novi boj kako bi se osvetili.³³ Kako Kerkira za razliku od Korinta nije bila članica nekog saveza, s pravom se bojala odmazde Korinta i njegovih peloponeskih saveznika. Stoga se Kerkirani odluče poći Atenjanima te s njima dogovore savezništvo.³⁴ Nakon što je dogovoreno savezništvo između Kerkire i Atene dolazi do bitke u kojoj ni jedni ni drugi nisu pobijedili već se Korinćani odluče vratiti svojim kućama nakon što su uvidjeli da ne mogu osvojiti Kerkiru. Tijekom povlačenja su iskoristili priliku kako bi opomenuli Atenjane za kršenje primirja sa Spartom.³⁵

2.2. ODMETNUĆE POTIDEJE

Nedugo nakon ovoga sukoba dolazi do novoga. Ovaj puta u vezi obalnoga grada Potideje. Atena, osjećajući kako neprijateljstvo između nje i Korinta raste, naredi stanovnicima Potideje, korintskoj naseobini a svojoj saveznicu, da sruše dio svojih zidina jer su se bojali da se ovi ne bi odmetnuli i prešli na stranu neprijatelja.³⁶ Nakon bezuspješnoga nagovaranja Atenjana da popuste, Potidejani se upute u Spartu po pomoć. Nakon što im je obećana pomoć od strane Sparte, Potidejani se odluče napustiti svoj grad i odmetnuti se na kopno u grad Olint.³⁷ Nakon toga kod Potideje dođe do bitke između Atenjana i vojske koju je poslao Korint. Bitku su dobili Atenjani te oni osvoje Potideju što je iako je Potideja bila njihova saveznica bilo protivno mirovnom ugovoru koji je sklopljen s Peloponežanima 445.g. pr. Kr.³⁸

³¹ TUKIDID I. 24; RHODES 2010: 89-95; TRITLE 2010: 25-39.

³² TUKIDID I. 25; TRITLE 2010: 25-39.

³³ TUKIDID I. 29-31; RHODES 2010: 89-95; TRITLE 2010: 25-39.

³⁴ TRITLE 2010: 25-39.

³⁵ TUKIDID I. 53: „Činite nepravdu, Atenjani, što počinjete rat i kršite ugovor!“.

³⁶ TUKIDID I. 56; RHODES 2010: 89-95; TRITLE 2010: 25-39.

³⁷ TUKIDID I. 58; RHODES 2010: 89-95; TRITLE 2010: 25-39.

³⁸ TUKIDID I. 63-66; RHODES 2010: 89-95; TRITLE 2010: 25-39.

2.3. OSTALI UZROCI

Kao što smo pročitali, ovo su dva glavna događaja koja su prema Tukididu bili povod za Peloponeski rat. Uz ova dva glavna koja navodi Tukidid postoji još nemali broj ne toliko poznatih događaja koji su vodili ka ratu između ova dva rivala. Jedan od takvih je i odluka Atene da Megari, članici Peloponeskog saveza, zabrani korištenje luka pod atenskom kontrolom.³⁹ Također, pojačavanjem neprijateljstva na vidjelo je izbijala činjenica koliko su ova dva polisa zapravo različita a možemo slobodno tako reći i suprotna. Jedna od glavnih razlika je bila u političkim sustavima. Dok je Atena demokratski polis, u Sparti je i dalje na vlasti aristokratska oligarhija⁴⁰. Tako da kad uzmemo sve u obzir a pogotovo Atenin razvoj i nekontroliranu ekspanziju, sukob interesa ova dva polisa bio je samo pitanje vremena.

3. ARHIDAMOV RAT

Arhidamov rat naziv je za prvu od tri faze Peloponeskoga rata. Naziv je dobila po Spartanskom kralju Arhidamu. Ova faza trajala je do 421. g. pr. Kr.

3.1. SAZIVANJE SPARTANSKE SKUPŠTINE

Nakon što je Potideja zaposjednuta od strane Atenjana, Korinćani su odmah sazvali skupštinu Peloponeskog saveza u Sparti te nakon što je skupština sazvana odmah i prvi pred nju istupili kako bi iznijeli svoj sud o trenutnoj situaciji.⁴¹ Uz Korinćane, pred skupštinu su, istupili i Atenjani čija se jedna skupina slučajno našla u Sparti u tom trenutku radi nekih drugih poslova.⁴² Korinćani su smatrali da je primirje koje je bilo dogovoreno prekršeno te da je potrebno što prije reagirati, odnosno zaratiti s Atenom. U suprotnome bi, iako su to spretnim govorom zamaskirali, istupili iz saveza što bi za Spartu bilo jednako štetno kao i sam rat jer je Korint ne samo radi vojske i bogatstva, nego i radi svoje strateški važne lokacije, imao iznimno veliko značenje za Peloponeski savez.⁴³ Atenjani su se pokušali obraniti no ipak čini se da Atenjanima nije bilo toliko stalo do optužbi jer su, kako saznajemo prema Tukididu, tvrdili da bi u njihovoj situaciji i drugi slično ako ne i isto postupali.⁴⁴ Njihov

³⁹ CRAVETTO (ur.), 2007: 475.

⁴⁰ LISIČAR 1971: 150.

⁴¹ TUKIDID I. 67-72; KINZL 2006: 526-528; RHODES 2010: 89-95; TRITLE 2010: 25-39.

⁴² TUKIDID I. 73-78; KINZL 2006: 526-528; RHODES 2010: 89-95; TRITLE 2010: 25-39.

⁴³ LANE FOX 2008: 130.

⁴⁴ TUKIDID I. 76; TRITLE 2010: 28.

glavni protuargument kojim su odgovorili na korinćanske zahtjeve za ratom je bila štetnost i nepredvidljivost samoga rata.⁴⁵ Nakon navedenih govora, Spartancima se bio obratio i njihov kralj Arhidam koji je bio protiv rata odnosno protiv ishitrene objave rata, jer je bio svjestan atenske materijalne moći, te je smatrao da se stvar prvo treba pokušati riješiti diplomacijom.⁴⁶ Nakon Arhidama pred skupštinom je govorio još jedan spartanski državnik, efor Stenelaida koji je predstavljao onu struju koja je bila za rat. Nakon njegova govora održano je glasovanje kojim je utvrđeno da je ugovor o primirju od prije rata prekršen te je rat postao samo pitanje vremena.

3.2. POPIS SAVEZNIKA

Prvi sukob dogodio se 431. g. pr. Kr šest mjeseci nakon bitke kod Potideje kada su Tebanci (spartanski saveznici) bezuspješno pokušali zauzeti Plateju.⁴⁷ Iz ove činjenice da rat nisu otvoreno prvi započeli ni Atenjani ni Spartanci vidimo da su i jedni i drugi u početku bili vrlo oprezni jer su bili svjesni koju bi težinu mogao imati ovaj rat. Sparta je do zadnjeg trenutka pomoću diplomatskoga pritiska pokušavala naći kompromisno rješenje.⁴⁸ Nakon bitke kod Plateje odnosno nakon što je mir službeno prekinut i jedni i drugi su stali okupljati svoje saveznike. Tukidid navodi popis saveznika i jednih i drugih : „Ovo su bili saveznici Lakedemonjana: svi Peloponežani unutar Istma, osim Argivaca i Ahejaca, a izvan Peloponeza Megarani, Beočani, Lokrani, Fočani, Apračani, Leukađani i Anaktorci. ... A uz Atenjane su bili: Hijani, Lezbijani, Platejani, Mesenjani u Naupaktu, većina Akarnanaca, Kerkirani, Zakinćani i druge države koje su plaćale porez, od ovih naroda - Karija na moru.“⁴⁹ Moderni autori ne dovode u pitanje ovaj popis te se generalno smatra kako se radi o vrlo preciznom popisu. Čim su savezništva bila potvrđena, i jedni i drugi stanu slati upute svojim saveznicima. Sparta se naveliko počela pripremati za provalu u Atiku te naloži saveznicima da pripreme vojsku i dovoljno zaliha. Za to vrijeme Periklo odredi da se atičko seosko stanovništvo povuče u grad.⁵⁰

3.3. POČETAK RATA

Nakon što su skupili vojsku Peloponežani su pod vodstvom Arhidama prvi put provalili u Atiku s vojskom od nekih 30 000 vojnika.⁵¹ Arhidam je očekivao da će Atenjani

⁴⁵ TUKIDID I. 78; TRITLE 2010: 28.

⁴⁶ TUKIDID I. 79-85; TRITLE 2010: 28-35.

⁴⁷ TUKIDID II. 2-6; TRITLE 2010: 27-28.

⁴⁸ RHODES 2010: 96-105; TRITLE 2010: 30-35.

⁴⁹ TUKIDID II. 9.

⁵⁰ TUKIDID II. 13-17; RHODES 2010: 101-104.

⁵¹ RHODES 2010: 104.

djelovati suprotno Periklovim uputama (da ne izlaze u bitku na otvorenom polju) te da će mu se suprotstaviti jer neće moći podnijeti pustošenje atičke zemlje.⁵² Na njegovu žalost Atenjani (iako su jako zamjerali Periklu zbog ove odluke) su bili ustrajni te se Spartancima nisu suprotstavljali na otvorenom polju već su na kopnu koristili taktiku iznenadnih napada konjicom dok im na moru Sparta svojom mornaricom nije mogla ozbiljnije zaprijetiti, barem u početnoj fazi sukoba. Dok su Spartanci pustošili Atiku, Atenjani su opremili mornaricu te krenuli put Peloponeza ne bi li iskoristili činjenicu da je spartanska vojska na Atici i tako na ovaj način uzvratili Spartancima istom mjerom.⁵³ Ovdje odmah na početku rata vidimo na koji način će ga voditi i jedni i drugi. Upravo je ova Periklova odluka da se spartanskoj invaziji suprotstavi agresivnim djelovanjem na moru, odnosno da se skloni iza atenskih zidina, omogućila Ateni da suprotno očekivanjima ne poklekne odmah pred nadmoćnim spartanskim hoplitima. No Periklova odluka imala je i negativne posljedice. Činjenica da se odjednom u Ateni stanovništvo ekstremno povećalo dovela je 429. g. pr. Kr. do izbijanja kuge koja je odnijela trećinu atenskog stanovništva.⁵⁴ Pošast nije zaobišla ni Perikla te je i on sam nakon nekog vremena od nje obolio i umro. Nakon Perikla Atena tijekom rata više nije uspjela iznjedrati osobu koja bi bila približno sposobna kao Periklo o kojem je Tukidid u svojoj *Povijesti* pisao vrlo pozitivno.⁵⁵ Nakon Periklove smrti, u Ateni se javljaju dvije političke struje, jedna koja se zalaže za nastavak agresivnog rata i druga koja se zalaže za kompromis sa Spartom.⁵⁶ Politički život u Ateni će do kraja rata biti obilježen borbama ova dva tabora što će bitno utjecati na konačni ishod rata tako što će dodatno oslabiti Atenu. Političke borbe između ove dvije frakcije nisu obilježile samo Atenu već i većinu ostalih grčkih polisa. Sparta i Atena su te borbe pretvorili u još jedno sredstvo pomoću kojega bi mogli steći prednost nad onim drugim tako što su u tim gradskim obračunima, koji su često eskalirali do stadija otvorenoga rata, neovisno o njihovom političkom nazoru podržavali onu stranu od koje su imali više koristi.⁵⁷ U cijelom preostalom vremenu prve faze rata, rat se nastavio kretati u sličnom tonu kao i početne godine. Sparta bi provalila u Atiku i počela pustošiti sela i polja na što bi Atena odgovorila ofenzivnim pomorskim akcijama. Spartanska pustošenja Atike iako su bila pogubna, kada se sve uzme u obzir nisu donosili Spartancima nikakvu prevagu u ratu. Njihovi hopliti iako su bili daleko nadmoćniji od bilo koje druge vojske u Grčkoj su bili nemoćni ako se protivnik odluči suprotstaviti im se iza svojih bedema.

⁵² BRADFORD 2011: 121-129.

⁵³ TUKIDID II. 31; RHODES 2010: 107-120; BRADFORD 2011: 121-129.

⁵⁴ TUKIDID II. 48-54; RHODES 2010: 107-120; TRITILE 2010: 44-53; BRADFORD 2011: 121-129.

⁵⁵ TUKIDID II. 65; RHODES 2010: 107-120.

⁵⁶ LISIČAR 1971: 151.

⁵⁷ SAHLINS 2005: 15-24.

Još jedan razloga radi kojega upadi u Atiku nisu donosili željene rezultate je njihova vremenska ograničenost. Naime pustošenja Atike su zbog slabe logističke opskrbe odnosno nedostatka namirnica trajala vrlo kratko. Za usporedbu prvi upad u Atiku a ujedno i vremenski najduži trajao je 40 dana.⁵⁸ No ipak ovi upadi nisu bili potpuno beskorisni. Iako s materijalne strane nije postignut željeni cilj, osvajanje Atene, sa psihološke strane cilj je potpuno zadovoljen. Pasivni otpor pustošenju Atike je bila jedna od stvari koju su Atenjani najviše zamjerali Periklu što je dovelo do toga da su ga na kratko čak i smijenili. Također, upravo je pustošenje Atike dovelo do odluke da se seosko stanovništvo skloni iza atenskih zidina što je pak dovelo do kuge koja je kao što smo već spomenuli zadala ogroman udarac Ateni. Tijekom prve faze sa spartanske strane valja istaknuti njihovo zauzimanje Plateje nakon dugotrajne opsade⁵⁹ te neuspješan pokušaj zauzimanja Pireja, Atenske luke.⁶⁰ Dok je Sparta bila uspješnija na kopnu Atena je ostvarila nekoliko pobjeda na moru. Istaknuti ćemo pohod na jugozapad Peloponeza i bitku kod otoka Pile gdje su Atenjani uspješno blokirali jedan spartanski garnizon i tako dali priliku mesenjanskim helotima da ustanu protiv Spartanaca.⁶¹ Jednako koliko su spartanski upadi u Atiku imali psihološkoga utjecaja na Atenjane toliko je ovo zauzimanje otoka Pile imalo psihološkoga utjecaja na Spartance jer se vijest o predaji njihovih hoplita (koji su inače bili poznati po svojoj hrabrosti) brzo proširila Grčkom. U zamjenu za zarobljene hoplite Sparta se obvezala prestati s upadima na Atiku. U ovih desetak godina ratovanja ni Sparta ni Atena nisu uspjeli ostvariti značajniju prevagu već nasuprot, obje su strane bile iscrpljene gubitkom ljudi i energije te su sve više razmišljali o primirju.⁶²

3.3. NIKIJIN MIR I KRAJ PRVE FAZE RATA

Kao posljedica ranije navedene iscrpljenosti godine 423. g. pr. Kr. dogovoreno je primirje. Isto to primirje prekršeno je samo godinu dana kasnije. Mir su prekršili Atenjani u pokušaju da ponovno osvoje grad Anfipolis koji je neposredno prije epizode kod Pila uz pomoć tračkih pobunjenika osvojio spartanski vojskovođa Brasida.⁶³ U ovoj bitki je izginulo mnogo ljudi među kojim su bili atenski vojskovođa Kleon i spartanski Brasida. Oba su bila vrlo sposobna i vrlo cijenjena među svojim. Nakon ove epizode s Anfipolisom obje strane su sada bile spremne na dogovaranje mira. Mir je sklopljen 421. g. pr. Kr. na pedeset godina.

⁵⁸ RHODES 2010: 108.

⁵⁹ TUKIDID II. 71-78, III. 52-68.

⁶⁰ TUKIDID II. 93-94; RHODES 2010: 107-120; TRITLE 2010: 44-53; BRADFORD 2011: 121-129.

⁶¹ SAGE 1996: 45-46.

⁶² TRITLE 2010 : 114-116.

⁶³ TUKIDID V. 6-11; KINZL: 530-531; TRITLE 2010: 92-93.

Mir je nazvan Nikijin po atenskom diplomatu Nikiji.⁶⁴ Iako je većina članica Peloponeskog saveza bila zadovoljna mirom, Korint, Mantineja, Elida i Teba nisu. Smatrali su da njihovi interesi nisu uzeti u obzir prilikom sklapanja ovoga mira te su se zajedno s Argom udružili u novi savez ovaj put protiv Sparte. Savezu se priključila 419. g. pr. Kr. i Atena te je i ovo primirje prekršeno. Novi savez je nedugo zatim pokrenuo napad na Epidaur koji je uživao spartansku zaštitu. Dogodila se nova bitka, ovoga puta kod Mantineje u kojoj su pobijedili Spartanci što je rezultiralo raspadanjem novonastalog saveza i obnavljanjem Peloponeskog.⁶⁵

4. SICILSKA EKSPEDICIJA

Kraj prve faze rata i kratkotrajno primirje Sparta i Atena dočekali su svaka sa svojim problemima. Prije rata, hoplitom u spartanskoj vojsci su mogli postati samo Spartijati. Kako je rat svake godine uzimao sve više žrtava, Sparta nije uspijevala nadoknaditi vojne gubitke te je bila primorana da u vojsku počne primati i osobe nespartanskog porijekla što je bitno utjecalo na cjelokupnu društvenu strukturu Sparte koja se nije mijenjala stoljećima jer se postavljalo pitanje koja prava će imati navedene osobe nakon rata.⁶⁶ Što se tiče Atene, ona je pak bila zaokupljena svojim unutarnjim previranjima. Nakon Periklove smrti Atena čini se nikako nije mogla povratiti predratnu političku stabilnost te je razdoblje nakon Nikijina mira obilježeno stalnom političkom napetosti. Upravo takve prilike su omogućile uspon Alkibijada, atenskog državnika i vojskovođe, jednog od glavnih zagovornika Sicilske ekspedicije.

4.1. ALKIBIJAD

Alkibijad je rođen 450. g. pr. Kr. i podrijetlom je bio iz bogate obitelji te u rodu s Klisnom i Periklom.⁶⁷ Mnogi autori ga opisuju kao inteligentnog, obrazovanog, lijepog, i hrabrog vojskovođu s jedne strane a s druge kao egoista, amoralnog i štetno ambicioznu ličnost.⁶⁸ Neupitno je ipak da se radi o osobi koja je svojim djelovanjem obilježila drugu polovicu Peloponeskog rata. Godine 420. pr. Kr., kao član demokrata, postaje prvi put strategom Atene.⁶⁹ Zalagao se za nastavak rata te je bio jedan od onih koju su podržavali

⁶⁴ TRITLE 2010 : 114-116.

⁶⁵ TUKIDID V. 28-75; TRITLE 2010: 121-128.

⁶⁶ LANE FOX 2008: 132.

⁶⁷ MOULTON (ur.) 1998a: 20-21; CRAVETTO (ur.) 2007: 482.

⁶⁸ LISIČAR 1986: 152.

⁶⁹ MOULTON (ur.) 1998a: 20-21; CRAVETTO (ur.) 2007: 482.

savez Atene s gradovima koji su se udružili sa Argom protiv Sparte. Nedugo nakon toga opet je jedan od onih koji s velikim zanosom potiču nove ofenzivne akcije. Ovoga puta se radilo o ekspediciji na Siciliju. Sam je preuzeo vodstvo ekspedicije koja se 416. g. pr. Kr. uputila na Siciliju.⁷⁰ Nedugo nakon polaska on i još nekolicina njegovih prijatelja bili su optuženi su za svetogrđe te se pod hitno tražio njegov povratak u Atenu.⁷¹ Alkibijad u tom trenutku odbija izručenje te se sklanja kod Spartanaca koji su mu pružili utočište. Zauzvrat Alkibijad je sada djelovao pod okriljem Sparte u ulozi savjetnika.⁷² Ovo nije bio jedini put u ratu da je Alkibijad promijenio strane. Nakon što je poslan u Perziju po diplomatskoj misiji, uspio je ishoditi priliku za povratak u domovinu.⁷³ Ostatak rata proveo je u službi Atene gdje je uspio za Atenjane ishoditi nekoliko bitnih pobjeda. Po završetku rata kada je atenski poraz već bio vrlo izgledan pokušao se skloniti kod satrapa Farnabaza koji ga je pak dao pogubiti (Farnabaz je bio spartanski saveznik).⁷⁴

4.2 POHOD NA SICILIJU

Kao što je već spomenuto, nakon privremenoga primirja Atenjani se odluče na pohod na Siciliju. Valja napomenuti kako ovo nije prvi put tijekom rata da su se Atenjani odlučili napasti Siciliju.⁷⁵ Ovoga puta su se na ekspediciju odlučili nakon što su zaprimili poziv za pomoć sicilijanskoga gradića Segeste koji se našao u sukobu s Selinućanima, sirakuškim saveznicima.⁷⁶ Atenjani se stoga nakon kratkoga vijećanja odluče da će poslati vojsku na Siciliju. Vojska je poslana s izlikom pomaganja Segesti dok je kako i sam Tukidid navodi pravi razlog zapravo bila „želja da zavladaju čitavim otok“.⁷⁷ Sicilija je bila važna jer se bi se osvajanjem Sicilije Atena domogla vrijednoga izvora hrane pošto su spartanski hopliti i dalje svake godine redovito upadali u Atiku. Glavni protivnik Atene na Siciliji bila je Sirakuza koja je do tada bila najsnažniji grad na otoku te nisu imali namjeru olako predati otok Atenjanima. Iako je u početnoj fazi ovoga pohoda Atena nizala uspjehe i činilo se da sve ide po planu, ova ekspedicija je završila katastrofalno za Atenu. Postoji nekoliko razloga zašto je propao atenski pohod. Jedan od njih je činjenica da na Siciliju nisu prevezli vlastito konjaništvo već su se morali oslanjati na konjicu svojih sicilijanskih saveznika koja nije imala šanse protiv brojčano

⁷⁰ TRITLE 2010: 144-160.

⁷¹ TUKIDID VI. 8-32; TRITLE 2010: 144-160.

⁷² CRAVETTO (ur.) 2007: 482.

⁷³ TUKIDID VIII. 45-47; CRAVETTO (ur.) 2007: 482; ZACHARIS 2017: 66-67.

⁷⁴ CRAVETTO (ur.) 2007: 482.

⁷⁵ Isto su napravili i u početnim godinama rata. Vidi: TUKIDID III. 86-88.

⁷⁶ TUKIDID VI. 6; KINZL 2006: 531-533.

⁷⁷ TUKIDID VI. 33-41; TRITLE 2010: 144-160.

nadmoćne sirakuške.⁷⁸ Drugi razlog je nesposobnost atenskoga zapovjedništva koje je svojim odlukama nakon neuspješne opsade Sirakuze atensku vojsku odvelo u propast.⁷⁹ No ipak glavni razlog neuspjeha Sicilske ekspedicije leži u činjenici da su u obranu Sirakuze stali i peloponeski saveznici sa Spartom i Korintom na čelu. Nakon što je na Siciliju stigla spartanska vojska s Gilipom na čelu uslijedio je niz bitaka u kojima su Atenjani bili potučeni do koljena.⁸⁰ Nakon što je atensko zapovjedništvo shvatilo da je nastavak borbe besmislen predali su sebe i vojsku u ruke Spartanaca. Atenski vojskovođe su pogubljeni a ostatak vojske je prodan u roblje i bačen u kamenolome.⁸¹

Bio je ovo najveći vojni poraz Atene u ovome ratu. Veličinu ovoga poraza Tukidid dočarava sljedećim riječima : „U svemu su bili sasvim pobijedeni, a ni u čemu nisu pretrpjeli samo malu nesreću. Bili su baš stubokom, štono riječ, uništeni i kopnena vojska i brodovlje i nije bilo ničega što nije propalo, a malo se njih od mnogih vratilo kući“.⁸² Tritle također Sicilsku ekspediciju spominje u kontekstu katastrofe koja će i 18 mjeseci nakon u Ateni biti tabu tema.⁸³ Iako je ova ekspedicija na neki način označila početak kraja ovoga rata, on nije ni približno bio gotov. Rat će se nastaviti još devet godina a Atena će u tom periodu još nekoliko puta uspjeti obnoviti svoje snage te pokušati preokrenuti tijek rata.

⁷⁸ LANE FOX 2008: 132; TRITLE 2010: 144-160; BRADFORD: 130-140.

⁷⁹ TRITLE 2010: 144-160.

⁸⁰ TUKIDID VII. 1-86; TRITLE 2010: 144-160; BRADFORD: 130-140.

⁸¹ LISIČAR 1971: 152.

⁸² TUKIDID VII. 87; TRITLE 2010: 144-160; BRADFORD: 130-140.

⁸³ TRITLE 2010 151-161.

5. ZAVRŠNE GODINE RATA I KONAČAN ATENSKI PORAZ

Nakon pobjede na Siciliji Sparta puna samopouzdanja sustavno počinje raditi na destabilizaciji Delsko-atičkog saveza kako bi tako Atenu potpuno izolirala i prisilila na predaju.⁸⁴ U tu svrhu dok su vojne operacije na Siciliji bile u punom jeku, Sparta je iskoristila slabost Atene koja nije bila u stanju braniti se jer su sve njene najbolje jedinice bile na Siciliji, te prema Alkibijadovom savjetu okupirala Dekeleju nedaleko od Atene (po ovoj utvrdi se naziva posljednja faza rata). Ona će im ubuduće služiti kao logistička baza za sve operacije na Atici. Ovom prilikom na stranu Sparte je prebjeglo oko 20 000 robova.⁸⁵ Poraz na Siciliji te katastrofa kod Dekeleje dodatno su pogoršali stanje u Ateni koje ni prije navedenih događaja nije bilo stabilno.

5.1. PREVRAT U ATENI

Nakon nekog vremena provedenoga u Sparti, kako smo već spomenuli Alkibijad je bio poslan u Malu Aziju. Tamo se dokopao slobode te počeo planirati svoj povratak u domovinu.⁸⁶ Za to vrijeme u Ateni je skupina oligarha pripremala državni udar kako bi s vlasti maknuli demokrate koje su krivili za katastrofu na Siciliji.⁸⁷ Alkibijad se u međuvremenu uspio povezati s dijelom atenske vojske te je podržao ovaj politički prevrat uz uvjet promjene državnog ustava kako bi si omogućio povratak kući.⁸⁸ Prevrat je uspio te je Atenom u naredna četiri mjeseca (od lipnja do rujna 411. g. pr. Kr.) vladalo vijeće 400.⁸⁹ Pošto je dio članova vijeća bio nezadovoljan politikom vijeća on se pod Teranemom pobunio te je u Ateni buknuo građanski rat.⁹⁰ Pobjedu su odnijeli demokrati pod Teramenom te je uređen novi ustav. Navedeni ustav, popust prijašnjih nije dugo potrajao te je nakon kratkog vremena vraćen ustav iz vremena Perikla.

5.2. VOJNE OPERACIJE NA OBALAMA MALE AZIJE

Negdje u jesen 411. g. pr. Kr. rat se prenio na istočne obale Egejskoga mora.⁹¹ Rat se vodio oko grčkih gradova u Maloj Aziji od kojih su neki bili nezadovoljni atenskom politikom te su sve više počeli razmišljati izlazu iz Delsko-atičkog saveza. Sparta je ovo

⁸⁴ LISIČAR 1971: 153; TRITTLE 2010: 165-166.

⁸⁵ CRAVETTO (ur.) 2007: 482.

⁸⁶ TUKIDID VIII. 45-47; RHODES 2010: 152-153; TRITTLE 2010: 171-177.

⁸⁷ TUKIDID VIII. 48-56, 63-70; RHODES 2010: 152-153; TRITTLE 2010: 171-177.

⁸⁸ TUKIDID VIII. 48-56, 63-70; RHODES 2010: 152-153; TRITTLE 2010: 171-177.

⁸⁹ KINZL 2006: 533-535.

⁹⁰ TUKIDID VIII. 89-98; LISIČAR 1971: 153.

⁹¹ KINZL 2006: 533-535.

pokušala iskoristiti te je pomažući grčke gradove u odmetanje pokušala destabilizirati Atenu. Neposredno prije ove posljednje faze rata Spartanci su napravili nešto što će uvelike utjecati na ishod rata, sklopili su savez s Perzijancima. Nekadašnji neprijatelji sada su postali iznimno vrijedan saveznik koji je svojim bogatstvom bio daleko ispred svih grčkih polisa. Perzijska pomoć uglavnom je stizala u obliku novca koji je Sparta iskoristila kako bi izgradila mornaricu kojom bi se mogla suprotstaviti atenskoj. Dva su osnovna razloga zašto su Perzijanci odlučili pomoći Spartancima. Prvi leži u činjenici da su Perzijanci za pruženu pomoć zauzvrat u budućnosti računali na spartanske hoplite koji bi im pomogli u svojim unutarnjim borbama. To je i razlog zašto su pružili pomoć upravo Sparti a ne Ateni koja je također bila zainteresirana za savezništvo. Drugi razlog su bili grčki maloazijski gradovi koji će se nakon Atenskoga poraza u sklopu ovoga dogovora opet vratiti pod njihovu upravu.⁹² Atenjani su usprkos perzijskoj pomoći uspjeli poraziti spartansku mornaricu te tako osigurati opstanak svoga saveza. Nakon ove epizode poraženi Spartanci bili su toliko uzdrmani da su ponudili mir koji Atena odlučno odbija. Nakon ove pobjede i nakon što je osigurao dotok žita iz Ponta te tako spasio Atenu od gladi, Alkibijad se 407. g. pr. Kr. trijumfalno vraća u Atenu.⁹³ Iako se na moru situacija za Atenu malo stabilizirala, na kopnu i dalje nisu imali rješenja za spartanske upade u Atiku. U tu svrhu su neuspješno pokušali unajmiti tračke plaćenike koji su na kraju, ljuti rade nedobivanja plaće, na nekim mjestima u Beotiji masakrirali stanovništvo te tako donijeli više štete nego koristi.⁹⁴ Atenjanima se sreća posljednji put nasmiješila godine 406. g. pr. Kr. kada su u ljeto kod Arguinskih otoka opet porazili spartansku mornaricu koja je i ovaj put bila opremljena uz veliku pomoć Perzijanaca.⁹⁵ Spartanci i nakon ove bitke nude mir koji Atenjani na svoju žalost opet odbijaju.

5.3. KAPITULACIJA ATENE

Nakon Arguinske bitke Atenjani rade još jednu pogrešku koja je išla u prilog Spartancima i njihovim saveznicima. Naime, nakon bitke dio atenskoga brodovlja je nastradao u oluji te su nakon povratka u Atenu radi navedene nesreće na smrt osuđeni svi generali koji su se uspješno vratili iz bitke.⁹⁶ Atena je tako ostala bez vrlo sposobnih vojskovođa kojih je nakon Alkibijadova konačnoga odlaska iz Atene i pogibije u Maloj Aziji bilo jako malo. Za to vrijeme u Sparti je vlast nad vojskom povjerena iznimno sposobnom

⁹² TRITLE 2010: 168-171.

⁹³ ZACHARIS 2017: 67.

⁹⁴ CRAVETTO (ur) 2007: 482.

⁹⁵ KSENOFONT I. 6; RHODES: 149-161; TRITLE 2010: 167-218; BRADFORD 2011: 141-144.

⁹⁶ KSENOFONT I. 7; RHODES: 149-161; TRITLE 2010: 167-218; BRADFORD 2011: 141-144.

Lisandru.⁹⁷ Bila je ovo odluka koja je kako će se kasnije pokazati Sparti donijela konačnu pobjedu u ratu. Već 405. g. pr. Kr. Spartanci su imali novu mornaricu koja je i ovaj put bila obnovljena uz perzijsku pomoć.⁹⁸ Nakon što je mornarica obnovljena, Lisandar je čekao pravi trenutak kako bi ponovno navalio na Atenjane. Prilika se ukazala nakon što je u ljeto iste godine kraj rijeke Egospotam, kod Helesponta zatekao nespremnu atensku flotu s više od 160 brodova. Uslijedila je bitka u kojoj je većina atenske flote uništena a da nisu ni pružili pravi otpor.⁹⁹ Nakon ovoga poraza bilo je jasno da je rat završen i da je samo pitanje vremena kada Atene pošto je Lisandar nakon ove bitke istjerao Atenjane iz svih utvrđenja izvan Atike te tako onemogućio dotok hrane u Atenu.¹⁰⁰ U travnju 404. g. pr. Kr. izglednjela Atena bila je prisiljena na kapitulaciju. Preostalo brodovlje im je oduzeto, zidine su srušene a neposredno prije kapitulacije u grad su na vlast vraćeni protjerani oligarsi. Nakon poraza u ratu Atena je bila prisiljena pristupiti u Peloponeski savez i odreći se svih posjeda izvan Atike a kako bi se ispunio dio dogovora s Perzijancima grčki gradovi na obalama Male Azije vraćeni su pod njihovu upravu. U Ateni je nakon poraza uslijedilo kratko razdoblje vladavine tridesetorice, nazvano po 30 oligarha koji su vladali gotovo tiranski.¹⁰¹

⁹⁷ KSENOFONT I. 5; RHODES: 149-161; BRADFORD 2011: 141-144.

⁹⁸ TRITLE 2010: 186-201.

⁹⁹ KSENOFONT II. 1; RHODES 2010: 158; TRITLE 2010: 212-215.

¹⁰⁰ TRITLE 2010: 212-215.

¹⁰¹ KSENOFONT II. 3; RHODES 2010: 293-296; TRITLE 2010: 223-227.

ZAKLJUČAK

Atena je zajedničkim djelovanjem rata i kuge svedena na polovicu stanovništva prije rata dok je rat sveukupno iza sebe ostavio nekih 20 000 mrtvih. Radi toga Peloponeski rat predstavlja jednu od najtragičnijih epizoda grčke povijesti. Ovaj rat jedan je od prvih totalnih ratova ne samo u grčkoj povijesti već i u europskim razmjerima. Upravo tu uočavam njegovu važnost jer iako je navedeni rat završio prije više od dva tisućljeća određeni obrasci političkoga djelovanja iz ovoga rata (poput pomaganja neprijatelja svoga neprijatelja) su i danas prisutni u modernoj politici. Još jedna stvar koja se i do danas nije promijenila a prisutna je u ovom ratu je činjenica da rat nikad ne donesi rješenje problema zbog kojih je i došlo do sukoba. Osnovni problem prije Peloponeskog rata bio je rast moći Atene i pretjerano širenje njenoga utjecaja. Završetak Peloponeskog rata nije donio velike promjene jer je atensku hegemoniju zamijenila spartanska. Iako je prije rata Sparta govorila o oslobađanju grčkih gradova iz Atenskoga saveza ona je malo napravila po tome pitanju. Naprotiv uz nedovoljno glasno protivljenje nekolicine svojih državnika ona je prodala tu slobodu u zamjenu za perzijsku pomoć. Ono što je rat donio bila je još veća razjedinjenost unutar grčkoga svijeta koji je porazom Atene izgubio jedini grad koji je bio dovoljno stabilan i moćan da iza sebe ujedini ostale polise. Sparta, iako je nakon rata proširila svoj utjecaj te se iznimno obogatila nije bila u stanju preuzeti tu ulogu jer je bila prožeta unutarnjim sukobima koji su bili potaknuti produbljivanjem jaza između bogatih i siromašnih građana. Prazninu nastalu Atenskim porazom pokušat će popuniti nekoliko gradova no nijedan neće biti dovoljno moćan da dosegne onu razinu na kojoj je Atena bila prije rata što će na kraju dovesti da vodeću ulogu u helenističkom svijetu preuzme Makedonija.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori:

TUKIDID, *Povijest Peloponeskog rata*, Zagreb: Matica Hrvatska 2009.

KSENOFONT, *Grčka povijest*, Zagreb: Matica Hrvatska 2001.

Literatura:

BRADFORD, Alfred S. (2011.) *Leonidas and the Kings of Sparta: mightiest warriors, fairest kingdom*, Santa Barbara.

CARTLEDGE, Paul (2002.) *Sparta and Lakonia: a regional history 1300-362 BC*, London.

CRAVETTO, Enrico (ur.) (2007.) *Povijest 2. Knjiga Egipat i antička Grčka*, Zagreb.

ERSKINE, Andrew (ur.) (2009.) *A companion to Ancient History*, Oxford.

KINZL, Konrad H. (ur.) (2006.) *A companion to the Classical Greek World*, Oxford.

MOULTON, C. (ur.) (1998a.) „Alcibiades“, u *Ancient Greece and Rome An Encyclopedia for Students*, Vol. I, New York, str. 20-21.

MOULTON, C. (ur.) (1998b.) „Athens“, u *Ancient Greece and Rome An Encyclopedia for Students*, Vol. I, New York, str. 81-84.

MOULTON, C. (ur.) (1998c.) „Democracy, Greek“, u *Ancient Greece and Rome An Encyclopedia for Students*, Vol. II, New York, str. 2-3.

MOULTON, C. (ur.) (1998d.) „Pericles“, u *Ancient Greece and Rome An Encyclopedia for Students*, Vol. III, New York, str. 110-112.

MOULTON, C. (ur.) (1998e.) „Sparta“, u *Ancient Greece and Rome An Encyclopedia for Students*, Vol. IV, New York, str. 65-68.

LANE FOX, Robin (2008.) *Klasični svijet: Epska povijest Grčke i Rima*, Zagreb.

LISIČAR, Petar (1971.) *Grci i Rimljani*, Zagreb.

RHODES, P.J. (2010.) *A History of the Classical Greek World 478-323 BC*, 2.izdanje, Oxford.

SAGE, Michael M. (1996.) *Warfare in Ancient Greece: a Sourcebook*, London.

SAHLINS, M. (2005), „How microhistories become macrohistories and vice versa“, *Antropological theory*, Vol. 5, 5-30.

TRITLE, Lawrence A. (2010.) *A new History of the Peloponnesian War*, Oxford.

ZACHARIS, T. (2017.) „Beware the Furies“, *Military History*, No. 3, 62-69.